

Експерт: д-р Горан Стојковски

Образование

6. 1. Планирани и спроведени активности на Владата на РМ во периодот на известувањето

Во изминатиот период на анализирање и мониторирање во областа на образованието, обемот на анализираниите случувања не опфати многу активности. Сепак, тие што се вклучени, може да се каже дека навистина ја обележија оваа област во анализираниите три месеци.

Она што може да се забележи како прогрес и што беше напоменато и во претходниот извештај на Институтот ОХРИД, беше доделувањето на бесплатните учебници и што тие не им беа доделени на сите ученици. Во средните училишта, каде што учениците учеа од скрипти, работите почнаа да се движат по нагорна линија.

Министерството за образование распиша конкурс за прибирање понуди за издавање на учебници за четиригодишно стручно образование. Се работи за 534 книги кои недостасувале во 14 струки и што претставува доста голем чекор во областа на образованието.

Во однос на распределбата на бесплатните учебници по училиштата во Република Македонија беше презентираан нов информациски систем кој всушност треба да претставува механизам за електронско собирање на податоци и да дава точен број бесплатни учебници што му се потребни на секое училиште во Македонија. Оваа мерка ќе ги редуцира проблемите во однос на потребната бројка на ученици и учебници кои треба да бидат доделени на секое училиште посебно. Системот е креиран да гарантира навремено и точно прибирање на сите потребни податоци што се поврзани со успешноста реализација на проектот за бесплатни учебници.

За да се подобри комуникацијата и соработката помеѓу училиштата и Министерството за образование и наука, меѓу другото, воспоставена е мрежа, односно посебни електронски пошти преку кои ќе биде остварена комуникација помеѓу училиштата и МОН. Оваа електронска комуникација ќе послужи за отстранување на какви било недоречености, нејасни работи и слично, кои евентуално би се јавиле кај директорите на училиштата. Оваа реформа или новитет, се чини дека доаѓа задоцнето. Таа требаше да се воведо со самото започнување на дистрибуцијата на учебниците, за да се зголеми ефективностата и полесната комуникација помеѓу училиштата и Министерството.

За 2010 година Владата на Република Македонија одвои повеќе средства од централниот буџет за потребите на науката. Министерството за образование и наука ги објави конкурсите за финансирање научно-истражувачки проекти и за годишни програми за научно-истражувачка дејност на јавните научни установи за 2010 година. Во буџетот за 2010 година Владата одвои 25 милиони денари за финансирање на програмите во јавните научни установи и 20 милиони денари за финансирање проекти за кои може да аплицираат државните и приватните универзитети, одделни факултети, јавните научни установи, самостојни

истражувачи и центрите за извонредност. Во буџетот на Република Македонија за првпат се одвојуваат средства кои би можеле да покријат научен проект. За таа цел се предвидени 600 000 денари на годишно ниво, односно 1.200.000 денари за двегодишни проекти. Зголемување на средствата има и за Конкурсот за годишни програми за научно-истражувачка дејност на јавните научни установи и наместо досегашните 300.000 денари, сега се предвидени 400.000 денари за еден проект. Препорачливо е да се внимава на распределбата на тие средства и да се запази целосна професионалност во таа активност.

Министерството за образование и Ромскиот образовен фонд од Будимпешта започнуваат со имплементација на проект за поддршка на учениците Роми. Во првата фаза на проектот е предвидено да се обезбедат стипендии за 800 средношколци - Роми во висина од 2.200 денари, додека во втората фаза ќе им се даде дополнителна помош во учењето од страна на професионални ментори и татори со цел побрзо и поефикасно да ја следат наставата. Проектот за поддршка на Ромите во образованието е вреден 21 милион денари од кои, 15 милиони обезбеди Ромскиот образовен фонд, додека Министерството за образование ќе го обезбеди останатиот дел од сумата. Учениците Роми, кои што ќе ги добијат стипендиите, во текот на деветте учебни месеци ќе го примаат надоместокот од 2.200 денари. Исто така, преку овој проект Министерството за образование и наука ќе обезбеди и дополнителна поддршка за учениците Роми преку менторство и таторство. Станува збор за позитивен чекор на Владата на РМ, која за првпат воведува ваква мерка со која се настојува да им се помогне на учениците Роми за унапредување и за вложување во нивниот капацитет, а воедно претставува позитивна мотивација за продолжување на образованието на Ромите.

Според методологијата на овој извештај и на целокупниот проект, следното прашање не спаѓа во опусот на мониторирање на настани затоа што не е предвидено со програмата на Владата за 2008-2012. Но, поради големото внимание и значајноста на ова прашање и ефектите што тоа ги има, сепак, неопходно е да се даде кратка анализа.

Имено, со донесувањето на одлуката за изучување на македонскиот јазик од прво одделение од страна на припадниците на сите етнички заедници во земјата, поточно со започнувањето на неговата имплементација, започнаа и низа дискусии и дебати помеѓу политичките партии во Република Македонија и помеѓу граѓаните од албанската заедница во Република Македонија. Според донесената одлука, учениците, покрај англискиот и мајчиниот јазик, од прво одделение треба да го изучуваат и службениот јазик на државата во која што живеат. Со воведување на службениот, односно на македонскиот јазик, се очекува да се намали јазичната бариера за поголемо меѓусебно препознавање, комуникација и внатрешна интеграција на сите членови на општеството. Оваа иницијатива од страна на Министерството за образование не е нешто ново. Искуството на повеќето земји во Европа и САД е дека сите деца-припадници на заедниците, кога се запишуваат во прво одделение, освен што имаат право да се образоваат на мајчиниот јазик, задолжително го изучуваат и официјалниот јазик на државата во која живеат. Според статистиките на европско ниво, уште во првата година од образованието, децата почнуваат да учат два или три јазици, што соодветствува со наставната програма. Секоја земја има различно уредување и спроведување на наставните

програми бидејќи секоја од нив има специфичен систем на образование. И покрај тоа, Република Македонија претставува земја раритет во која децата-припадници на помалите етнички заедници не почнуваат македонски да учат во прво одделение.

Она што е клучно да се напомене е дека оваа одлука не е предмет за описменување на децата и не предвидува предавања од предметен наставник, туку на одделенскиот наставник, со цел запознавање на основните поими на јазикот преку игра и песна. Изучувањето на македонскиот јазик не треба да претставува дополнителна одговорност и потешкотија за децата, туку треба да претставува секојдневно учење преку интерактивна настава, забава, игра, песнички и слично.

6.2. Што не е реализирано или не е целосно спроведно во анализираниот период

Имплементацијата на проектот екстерно тестирање или стандардизирани тестови повторно беше одложена. Причина за нејзино одложување е недонесувањето на измените во Законот за основно и средно образование. Проектот претставува интерна проверка на успехот на учениците. Всушност, преку стандардизирани тестови беше планирано да се оценува успехот на наставниците. Екстерното тестирање кое сеуште не може да се реализира во практиката, предвидува проверка на знаењето на учениците за да се оцени колку наставниците тоа објективно го вреднуваат. Според програмата на Владата на Република Македонија, овој проект беше планирано да започне со имплементација во 2009 година, но се оценува дека неговата имплементација ќе биде одложена на уште една година.

Она што го обележа претходниот период и што беше доста дискутирано во јавноста е спроведената истрага за распределбата на европските пари од страна на Европската агенција за образовни програми и мобилност.

Поради пројавените сомневања и обвинувања дека европските пари од оваа агенција биле распределени по роднински врски и меѓу членови на самиот управен одбор на агенцијата, Владата на Република Македонија презеде мерки за разрешување на овој скандал. Имено, за да се потврдат или отфрлат обвинувањата и со цел целосно да се исклучат разните шпекулации, Владата на Република Македонија презеде мерки на ревизија и преглед на работата и на доделените грантови од страна на Агенцијата. Агенцијата е сеуште под ревизија од која се очекува да се презентираат конечните резултати од истрагата. Поради недоследностите и несоодветствијата, Управниот одбор на националната агенција беше разрешен и беа назначени нови членови во него. Работењето на членовите од управниот одбор беше оценето како неетичко, а за потребата од преземање понатамошни мерки во ова поле ќе се одлучи веднаш по ревизијата. Во законот за основање на оваа владина агенција стои дека директорот, вработените, членовите и претседателот на Управниот одбор ќе бидат разрешени доколку се појават како корисници на средствата од програмите кои ги доделува Европската Унија. Се препорачува да се разреши целокупната ситуација колку што е можно побрзо, поради тоа што не станува збор само за Агенцијата, туку и за целокупниот углед на Република Македонија.

Дисперзираните студии беа тема на мониторирање и анализа од почетокот на проектот и беа опфатени во првиот извештај. На почетокот на спроведувањето на оваа активност, таа наиде на дебати, критики и разни дискусии, но сепак Владата на РМ продолжи со нивна имплементација. Деконцентрацијата на студиите не се одвива според замислената динамика. Сеуште се јавуваат пропусти и во наставата на дел од дисперзираните факултети поради несоодветноста на просторот и на инфраструктурата, така што целиот административен капацитет наидува на тешкотии при остварувањето на една стандардна настава.

6.3. Можни ризици од (не) спроведувањето или од недоволно квалитетно спроведување на активностите

Владата на Република Македонија во изминатите три месеци се соочи со огромен ризик во однос на неетичкото работење на Европската агенција за образовни програми и мобилност. Имено, со компромитирачките информации кои излегоа на виделина во врска со работата на оваа Агенција која, меѓу другото, е во процес на акредитација, земјата се доведе до непријатна ситуација пред Европската Унија. Иако, пред да се заврши целосната ревизија на нејзиното работење, не може да се дознае всушност целата вистина во смисла дали се работи за законско или во целост незаконско работење на Агенцијата, сепак ова фрли црна дамка во врска со раководењето со европските пари. Република Македонија не смее да си дозволи вакви шпекулации, а најмалку погрешно или лошо менаџирање со европските пари кога во исто време работи на реформскиот процес и на нејзина интеграција во ЕУ и НАТО. Тоа е потенцијален ризик што може да го повреди македонското реноме пред Брисел и со тоа да се намали поддршката и довербата за раководење со европските пари.

Жестоки дебати, дискусии и најразлични полемизирања во јавноста и помеѓу политичките партии предизвика одлуката за изучување на македонски јазик од страна на припадниците на сите етнички заедници во Македонија уште од прво одделение. Во однос на оваа проблематика ризиците излегоа на површина, а бојкотирање на наставата и продлабочување на етничкиот јаз се нешта на кои треба најмногу да се внимава. Имено, доколку не се направи претходно продлабочено проучување пред воведување на вакви опсежни реформи, во иднина може да се јават вакви или слични полемични дискусии со ризик за понатамошни бојкоти на наставата.

Проектот на Владата “Компјутер за секое дете“ е од големо значење за учениците, но и за напредокот на општество на Република Македонија и претставува доста скап и побарувачки проект. Училиштата се опремени со компјутери и секое дете и наставник, како што е замислено, треба пред себе да има компјутер со кој би се олеснило следењето на наставата. Тука, често се поставуваат прашањата: дали компјутерите навистина се приоритетни, дали училиштата во целост средени и останува само уште оваа реформа и дали средината е подготвена за таа реформа

или се јавува неопходност за нејзина подготовка? Имено, како неопходна подготовка пред започнување со реформа, како и приоритет за здраво образование и здрава средина со цел социјализација на учениците, се изградбата и доградбата на училиштата, тоалетите, столчињата, училишните помагала, греенето, електричната инсталација, целата инфраструктура итн. Контрадикторна глетка претставуваат нереновираните училишта и компјутеризирани училници. Треба да се посвети поголемо внимание на приоритетите и да се направи добро разработена стратегија на потреби, ризици и бенефиции. Учениците се една од најранливите групи во општеството и сите реформи превземени во доменот на нивната социјализација и напредок треба внимателно да се структурирани.

6.4. Општа стручна оценка за спроведените активности во периодот на известувањето, со можни препораки

Зголемувањето на буџетот за потребите на образованието и науката е суштински значајно затоа што со финансирање на проектите ќе се прекине долгиот период на отсуство на финансии во оваа област. Со вакви стимулации Република Македонија ќе ја поттикне научната мисла и можноста науката да придонесе за развојот на земјата. Потребно е да се посветат повеќе време и ресурси за популаризација и поддржување на научната област. Дополнителните ресурси и одделувањето на дел од буџетот за науката ќе допринесе образованието да не биде затворено во границите на универзитетите, туку да биде општо прифатено и да допринесе за вкупен напредок на земјата. Проектите во кои научните работници конкурираат со идеи и програми ја поттикнуваат конкуренцијата, а со тоа и квалитетот на научниот кадар. Овој проект треба да биде и во функција на рамномерен развој на универзитетите и институциите во државата, но и во функција на поддршка на конкурентноста.

Во однос на донесената Одлука за задолжително изучување на македонскиот јазик од страна на припадниците на сите етнички заедници во Република Македонија уште од прво одделение, генерално се оценува дека постојат бенефиции од таквата мерка, но и дека пред да се донесе ваква одлука суштински е важно внимателно да се проучи материјата и да се донесе рационална стратегија. Мултијазичноста во Република Македонија е компаративна предност за создавање конкурентен пазар внатре и надвор од границите, но тоа треба да се постави стратешки, плански и не смее да подлегне под влијание на политиката со што може да се нарушат меѓуетничките односи во земјата. Во иднина се препорачува да се направи детално проучување на соодветната материја и стратегија пред да се пристапи до такви реформи, со што ќе се проценат користа и ризикот од нив, со што ќе се намали веројатноста за бојкот и негативно полемизирање во врска со предметната проблематика. Тоа е особено важно кога во проблематиката е инволвирана само една посебна група во општеството- учениците, кои никако не треба да се користат во политички цели, кои може да остават длабоки последици врз нив и воопшто да го загрожат и така фрагилниот мултиетнички баланс во земјата.

Во однос на случувањата во Европската агенција за образовни програми и мобилност, Владата на РМ треба да ги преземе сите соодветни мерки за да ја заштити земјата од понатамошни манипулации со европските пари. Доколку се покаже дека постојат сериозни пропусти во работењето на Агенцијата, тоа ќе преставува голем минус и дупка во целиот углед на РМ во однос на нејзините ЕУ интеграции. Препорака е да се преземат сите неопходни законски мери за да се докаже и покаже професионалноста и капацитетот на македонската администрација за управување со европските фондови.

Проектот за стипендирање на децата Роми се оценува како доста позитивен чекор, земајќи го во предвид и зголемениот број на учениците Роми во средните училишта. Со овој проект се вложува во квалитетот во образовниот систем и едукацијата на најмаргинализираната група во општеството.

Воведувањето на информациски систем за олеснување на комуникацијата помеѓу директорите на училиштата и Министерството за образование и наука е позитивен чекор. Се препорачува да не се остане само на ова ниво и да се вложува во технологијата во сите сфери на образованието. Иако се препорачува следење на новите тенденции, претходно треба внимателно да се разработи стратегија и анализа на ризиците, бенефициите и тешкотиите кои новите технологии ќе ги донесат. За овие технолошки системи и новости, кои веќе се имплементирани и се во функција во европските земји, треба да има стремеж за воведување и во Македонија. Но, сепак, најпрво треба да се подготви целата средина за таков развој и да се идентификуваат начинот и просторот за тоа како и каде тие да се аплицираат. Исто така треба да се зајакне капацитетот и техничката подготвеност на секторот образование за примена на тие технологии и нивно предавање на учениците.